

A szeszgyártás és szeszkereskedelem.

Előadó: **Dr. Szöllösi Ödön** szeszgyáros, Székelyudvarhely.

A mezőgazdasági szeszgyárak rendszerét legelőször Ausztriában és Magyarországon létesítették az 1888. évben.

A cél az volt, hogy a silányabb talajú és főleg a közlekedési vonalaktól távol eső gazdaságokban a kapás növények és elsősorban a burgonya értékesítését lehetővé tegyék és általánosságban is előmozdítsák a talaj feljavítását, az állattenyésztést, szóval a belterjesebb gazdálkodást.

Ezen eél elérhetése végett a törvény kötelezettségekkel terhelte meg a mezőgazdasági szeszgyárosokat, de ennek ellenében többféle kedvezményben is részesítette őket.

A mezőgazdasági szeszgyárak kötelezettségei közül legfontosabb az volt, hogy a gyár által termelt moslék mint takarmány használtassék fel, a moslékkal etetett állatok trágyája pedig a talaj feljavítására fordítottassék. Ezzel szemben a kedvezmények leglényegesebbike az adóból visszatérített jutalékban jelentkezett.

A mezőgazdasági szeszgyárak létesítését követő évtizedek gazdasági története igazolja, hogy a mezőgazdasági szeszgyárak rendszere kitűnően bevált. Mindenhol előhadt képezték a belteljes gazdálkodásnak, s ahol jelentkeztek, ott nemsokára látható volt kedvező gazdasági hatásuk.

Ezek közül röviden összefoglalva – a leglényegesebbeket felsorolom a következőkben:

1. Sok silány föld van (például Háromszék megyében), amely mást csakis rosszul, a burgonyát azonban kitűnően megtenni. Viszont a különben is könnyen romló burgonya szállítása távolabbi vidékre, főleg tengelyen, felette drága. Az ilyen vidéken levő kis szeszgyár lehetővé teszi a burgonya könnyű, biztos és jó értékesítését, tehát az ilyen silány föld megművelését is.

2. A kukoricánál is gyakori, főleg a hideg, esős, éretlen csöveket termő esztendőekben a romlás. Ilyenkor a kiscgazdát, aki nem tud vagonszámra a távol eső nagy szeszgyárba szállítani, a közelben levő kis szeszgyár megmenti attól, hogy defekt tengerijét a szemétdombra vesse, azzal, hogy néhány mázsás termését is megveszi.

3. A moslák kitűnő takarmány, amelyet a kis gyár vidékenként megfelelően elosztva juttat a mezőgazdákhoz, fellendítvén ezáltal az állattenyésztést és állatexportot. Azonkívül a mezőgazdasági szeszgyár rendszerint a téli hónapokban dolgozik, tehát akkor, amidőn a takarmányra leginkább van szükség.

4. Amíg a nagy gyár rendszerint termékeny vidéken dolgozik, ahol trágyára nagy szükség nincsen, addig a mezőgazdasági szeszgyár által a legsilányabb talajú vidéken szaporodik a trágya, tehát éppen ott, ahol arra leginkább szükség van.

5. Végül a mezőgazdasági szeszgyár a téli hónapokban, tehát éppen akkor ad munkát, amidőn a munkás a gazdasági munka hiányában kiszorult.

Annyira nyilvánvalóvá lett a mezőgazdasági szeszgyárak rendszerének előnyös gazdasági hatása, már mintegy 10 évvel ezen rendszer létesítése után Magyarországon a parlament szükségét látta új törvényeket hozni a mezőgazdasági szeszfőzés előmozdítása végett.

Az 1899. évi XXII. és az 1900. évi IX. törvénycikk nem csak azt mondja ki, hogy új ipari szeszgyárak nem létesíthetők, hanem csakis mezőgazdaságiak és nemcsak azt, hogy ezen utóbbiak azon kontingensből részesülnek, amely fokozatosan a nagyobb szeszgyáraktól elvonatik, hanem az 1900. évi IX. törvénycikk 6. paragrafusával felhatalmazza a pénzügyminisztert arra is, hogy az ujonnan még keletkező szeszfőződékek részeltetésére még ezen felül is szükséges kontingenst olyan módon is megszerezhesse, hogy azt a nagyobb gyáraktól megváltsa.

Semmi sem bizonyítja jobban a mezőgazdasági szeszgyárak nagy gazdasági előnyeit mint az, hogy a fent említett törvények szerint érdemesnek tartották pénzért jó árban megváltani a szeszgyári kontingenst a nagy gyáraktól

csak azért, hogy azt oda adják ingyen mezőgazdasági szeszgyáraknak.

De nem csak Ausztria és Magyarország támogatták nagy áldozatokkal hatásosan a mezőgazdasági szeszgyártást, hanem ezen kívül is a legtöbb közép-európai állam.

Lengyelországban, Németországban, Csehszlovákiában még napjainkban is egymás után létesülnek, a legnagyobb állami támogatás mellett mezőgazdasági szeszgyárak.

Ezen államok mindegyikében kimondottan az a cél, hogy kárpótlás mellett megszüntessék a nagy, úgynevezett ipari szeszgyárakat s ehelyett létesítsenek kisebb mezőgazdasági szeszgyárakat.

Mindezen államokban belátták, hogy a mezőgazdasági szeszgyáraknak nyújtott előnyök nem csak a gyáros gazdaságának érdekeit szolgálják, hanem közvetve eminens érdekét képezik azon apró, főleg falusi, kisgazdaságoknak is, amelyek a kis gyár környékén vannak elhelyezve.

Mindezen államokban támogatták a mezőgazdasági szeszgyárakat és gondoskodtak fennmaradásukról, csak nálunk Romániában juttatta éppen a törvényhozás katasztrofális helyzetbe a mezőgazdasági szeszgyártást az 1927. évben hozott úgynevezett Garoflid-féle törvény által.

A magam bírálata helyett inkább ismétlem ezen helyen azt a kritikát, amelyet erről a törvényről a Szenátus ülésén Madgearu miniszter mondott.

Azt mondotta a miniszter, hogy a Garoflid-féle törvény hatása katasztrofálisan rossz volt úgy egészségügyi, mint morális, valamint fiskális szempontból.

Egészségügyi szempontból szerinte ez a törvény azért volt rossz, mert a legegészségtelenebb italokat protezsálta, lehetőséget nyújtván arra, hogy gyümölcspálinka elnevezés alatt krumpliból, répából stb. kis üstön főzött mérgező italokat hozzanak forgalomba.

Morális szempontból azért volt a miniszter szerint ezen törvény hatása romboló, mert 110 leura emelvén fel egy literfok szesz adóját, csábítást nyújtott a visszaélésekre és megindította a feketeszesz áradatát.

Végül fiskális szempontból a Garoflid-féle törvénynek hatása közvetlenül abban nyilvánult, hogy az állam elesett

évi másfél milliárd szeszadó jövedelemtől, közvetve pedig abban, hogy kisebb lett számos helyen az egyenes adó, kisebb a hízott marha kivitel és lényegesen olcsóbb azoknak a nyers-anyagoknak az ára, amelyeket a szeszgyártásnál szoktak felhasználni.

Rossz volt tehát nagyjátalánosságban is e törvény hatása, ámde a Garoflid-féle törvény külön intézkedéssel is végigsújtott a többnyire kisebbségi tulajdonban levő mezőgazdasági szeszgyárakon, amennyiben alapul fogadván el az 1924–25. évek abnormális elosztású szesztermelését, egyszerűen elvette a nagyipari szeszgyárak javára a mezőgazdasági szeszgyárak kontingensének egyrészét.

Mindezeknek a következménye volt azután az, hogy a mezőgazdasági szeszgyárosok túlnyomó nagyrésze az 1928–30. években immár képtelen volt üzemét fentartani.

Részletesen ennek magyarázata a következő:

Egy közép nagyságú mezőgazdasági szeszgyárnak a Garoflid-féle törvény szerint kiosztottak 800–1000 hektoliter, vagyis 8–10 vagon kontingenst. Ez az úgynevezett nominál kvóta és azt jelenti, hogy ha a szeszfogyasztás annyi lett volna, mint az 1924–1925. években, akkor ezt a mennyiséget főzhette volna ki a gyár. Ámde anélkül, hogy az iszákosság csökkent volna és anélkül, hogy több, valóban gyümölcsből készült pálinkát adtak volna el (hiszen pld. a tavaly alig volt szilvatermés), főleg a feketeszesz miatt a legális kereskedelem által eladott szesz mennyiség annyira csökkent, hogy a mezőgazdasági szeszgyárosoktól alig vehették át a nominális kvóta 10–12%-át, vagyis nem vettek át egy évben egy mezőgazdasági szeszgyártól többet, mint egy vagon szeszt.

Már most tekintettel arra, hogy egy vagon szeszt egy szeszgyáros kényelmesen elkészíthet egy hónap alatt, elképzelhető, hogy milyen rentabilitással dolgozhatnak egy gyár ilyen körülmények között? Miképpen lehet érdemes ezt a gyárat karban tartani, rozsdá ellen óvni, tűz ellen biztosítani csak azért, hogy egy hónapig üzemben legyen? De hogyan kaphat ez a szeszgyáros szakértő munkásokat és főleg szeszfőzőt egy hónapra? És miképpen állíthat be ökörhizaldát ilyen rövid időre?

Ámde ez még nem minden, van ennek még más oldala is; nevezetesen az, hogy a hatóságok szemében a szeszgyár „egy darab szeszgyár”, akár egy kis mezőgazdasági szeszgyárról, akár a legnagyobb gyárról van szó. Egy ilyen kis gyár éppen úgy tartozik vezetni registereket, éppen úgy kell fogadnia az inspektorok látogatását, mint egy nagy gyárnak és éppen úgy kell ellátnia egész évre a pénzügyi agentet lakással, fűtéssel és világítással.

Bizonyossággal be kellett tehát következnie annak, hogy a mezőgazdasági szeszgyárosok legnagyobb része inkább egészen leállította üzemét, aminek nem csak ők, hanem a körülöttük levő kisgazdák is kárát szenvedték, amire példa Háromszék- és Udvarhelymegye esete, ahol a folyó év tavaszán 100 vagonszámra pusztult el a burgonya, amelyet az idén már nem vásárolhattak meg a szeszgyárosok.

Ez volt a helyzet akkor, amidőn benyújtotta végre Madgearu miniszter az új szesztörvényjavaslatot.

Ettől várták a mezőgazdasági szeszgyárosok helyzetük megjavulását, azonban a javaslat elolvasása után megdöbbenéssel kellett megállapítaniok, hogy a tervezet szerint még az eddiginél is rosszabb sorsot szántak nekik.

A javaslat kötelezettségek nagy tömegét írta elő a mezőgazdasági szeszgyárosokra, ezzel szemben azonban semmi előnyt sem szánt nekik, sem kvóta emelést, sem mezőgazdasági jutalmat, a szó szoros értelmében semmit.

A mezőgazdasági szeszgyárosok és a körülöttük levő kisgazdák kérésére, főleg a magyarpárti képviselőknek jutott az a nehéz feladat, hogy a javaslat súlyosan sérelmes intézkedései ellen felvegyék a harcot és ezt a feladatot a német, továbbá a bukovinai és végül több erdélyi kormánypárti képviselő támogatásával a legnagyobb sikerrel oldották meg.

Képviselőházi és szenátusi felszólalásokkal ők nyerték meg a minisztereket és a többséget annak a felfogásnak, hogy a mezőgazdasági szeszgyártás nagy gazdasági jelentőséggel bír és támogatásra érdemes, továbbá ők győzték meg fentnevezetteket arról is, hogy nincs ellentét a mezőgazdasági szeszgyárosok és azok között, akik jobbfajta borokat termelnek, lévén mindkettőnek ellensége a különböző „feketesesz”.

Ennek megfelelően a szesztörvényjavaslat számos módosításon ment át, amelyek közül az idő rövidségére való tekintettel csakis a következőket említem meg:

A javaslat szerint a mezőgazdasági szeszgyáros csakis saját terményeit dolgozhatta volna fel, módosítás folytán a törvény megengedi azt, hogy a szeszgyáros megvásárolja és feldolgozza a környékbeli kisgazdák terményeit is.

A javaslat szerint a mezőgazdasági szeszgyárosnak megmaradt volna a Garoflid-féle kvóta, vagyis az össztermelésnek 22%-a, módosítás folytán a törvény ezt lényegesen felemelve, 35%-ban állapította meg.

Végül a javaslattal szemben a törvény egy literenként 6 leiben megállapított termelési jutalommal is előmozdítja a mezőgazdasági szeszgyárak termelésének lehetőségét.

Mindezek, valamint az a tény is, hogy az új törvény a mezőgazdasági szeszgyárosoknak lényeges befolyást enged a Szindikátus vezetésében, jogot adnak annak a megállapítására, hogy az új szesztörvény túlnyomó részében jó és olyan, amely lehetőséget ad a mezőgazdasági szeszgyárak üzemben tartására.

Az utóbbira vonatkozó remény azonban csakis akkor teljesedhetik, ha legalább is részben valóra válik a törvénynek az a célkitűzése, hogy kiirtsa a feketeszest.

Itt jegyzem meg, hogy a feketeszest alatt részben azt az alkoholt értik, amelyet kis üstön főznek burgonyából, árpából, rozsból stb., amelyet adó lefizetése nélkül hoznak forgalomba gyümölcs, illetve borpálinka elnevezése alatt, részben azt az alkoholt, amelyet a szeszgyárakban főznek ugyan, amelyet azonban ugyancsak adófizetés nélkül, lopva hoznak ki a gyárból, ugyancsak borpálinka elnevezés alatt.

Ez a feketeszest a legális szesz nagy adója miatt igen jól jövedelmező üzlet és éppen úgy, mint Amerikában, itt is igen jól szervezett társaságok hozzák forgalomba.

Eddig sikerrel dolgozhattak, mert ellenőrzés alig létezett és ez volt eddig megölője a legális kereskedelemnek.

Az új törvény egyfelől szigorú büntetésekkel, nevezetesen pénzbüntetésekkel és bezárással sújtja a bűnösöket, másfelől nagy jutalmakat biztosítva, megszerzezi újból,

még pedig igen jól fizetett alkalmazottakkal, a pénzügyőri testületet.

Ha ennek a szervezetnek valóban eredményes lesz a működése és eltűnik a feketeszesz, úgy a legális termelésre és kereskedelemre jobb idők fognak bekövetkezni, nevezetesen a mezőgazdasági szeszgyárak több szeszt termelhetnek és a jobb fajta bornak magasabb lesz az ára.

Éppen ezért egyik főfeladatunk az, hogy propagandát fejtsünk ki, ott, ahol lehet, a feketeszesz, illetve az ezzel bűnözők ellen.

Többek között, bizonyos lévén, hogy a feketeszeszeselek legnagyobb része a mezőgazdasági szeszgyárak bérlőiből kerül ki, javasolnunk kellene azon földbirtokosoknak, akiknek a tulajdonában mezőgazdasági szeszgyárak vannak, hogy ne adják szeszgyáraikat bérbe.

Meg kellene ezt tenniük főleg azért, mert az új szesztörvény kihágások esetében nemcsak a bérlőre, hanem a tulajdonosra is alkalmazza a szankciót, tehát nagy kellemetlenségbe kerülhetnek, de meg kell tenniük ezt azért is, mert ez által aláássák szeszgyárak értékét.

Bár nem tartozik szorosan a tárgyhoz, megemlítem e helyen azt a tényt is, hogy az új szesztörvény annak a szesznek az adóját, amelyet ecetgyártásra használnak fel, a vagononként 75.000 leiről felemelte 575.000 leire.

Ez az új szesztörvénynek talán legsérelmesebb intézkedése, mert nemcsak úgyszólván lehetetlenné teszi mintegy 120 erdélyi ecetgyár további működését, de azonkívül egy elsőrendű, főleg a szegény osztály által használt szükségleti cikk árát is lényegesen, mintegy 40–50%-kal felemeli.

Éppen ezért javasolnám, hogy támogattassék az ecetgyárosoknak azon akciója is, amely az ecetgyártáshoz felhasznált szesz adójának leszállítására irányul.

Végül hangsúlyozni szeretném annak szükségességét is, hogy az új pénzügyőri testületnél alkalmaztassanak a koruknál fogva megfelelő olyan egyének, akik tagjai voltak a régi pénzügyőri testületnek, akik tehát gyakorlattal és tudással bírnak ezen a téren.

Akkor, amidőn dolgozatomat elkészítettem, még optimista voltam, illetve még hittem abban, hogy az új szesz törvénynek az lesz a hatása, hogy visszaszorítja a feketeszest, aminek viszont a szesztermelés fellendülése lett volna a következménye.

Az azóta eltelt hetek eseményei igazolták, hogy reményeim jogosulatlanok voltak.

A törvény kihirdetésekor az abban foglalt szigorú intézkedések miatt a feketések megijedtek és a „borpárlat” elnevezés alatt forgalomba hozott feketeszest már nem kínálták, sőt azt alig lehetett kapni.

Azóta azonban megváltozott és újból rosszabbra fordult a helyzet. A feketések észrevették, hogy a törvény intézkedései papíron maradnak és nem lesznek végrehajtva. Megindult tehát újból, még pedig az eddiginél sokkal hatalmasabban a feketeszest áradata, amely most már teljesen kiszorítja a fogyasztásból a legális szeszt és amely véglegesen elnyeléssel fenyegeti a legális ipari szesztermelést.

Ezt a következő statisztikai adatok igazolják:

Az 1924–25 években mintegy 6000 vagon volt az évi átlagos szesztermelés. 1930 január 1-től augusztus 1-ig, tehát 7 hónap alatt 514 vagon szeszt adtak el úgy, hogy az egész évi eladás aligha lesz több 1000 vagonnál.

Ezek az adatok az össztermelést, illetve eladást mutatják, ámde még sokkal szomorubb helyzetet látunk, ha a fogyasztási szesz adatait nézzük.

Az 1924–25 években átlagban mintegy 5400 vagon volt az a szesz, amelyet nem ipari célokra használtak fel, hanem elfogyasztottak, az 1930. év első 7 (hét) hónapjában csakis 160 vagon szeszt adóztak, mint olyat, amely fogyasztásra lett szána, az egész évi adózás tehát aligha lesz több 250 vagonnál.

Ez majdnem semmi és ez is folyton apadó tendenciát mutat a fent felsorolt okok miatt.

Ezt viszont a következő adatok igazolják:

Az 1928. év július havában még 63, az 1929. év júliusában 36 vagon fogyasztási szeszt adóztak meg, az 1930 július havában már csakis 21 vagon, az 1928 augusztus havában 69,

az 1929 augusztusában még 29 vagonot adóztak, az 1930 aug. havában már csakis 24-et.

Ez a hatása tehát eddig az új törvénynek a fogyasztási szesznel.

Aránylag még rosszabb a helyzet annál a szesznel, amelyet ecetgyártáshoz használnak fel.

Ezen szesz adójának horribilis felemelése miatt az a helyzet, hogy amíg az 1928 júliusában 19, 1929 júliusában 17 vagon szeszt használtak fel ecetgyártásra, addig 1930 júliusában csakis 2 vagonnal. Amíg 1928 augusztusban 21 vagon, 1929 augusztusban 17 vagon szeszből készítettek ecetet, addig 1930 augusztus havában csakis 6 vagonból.

Fel kell tehát hagynia minden reménnyel a mezőgazdasági szeszgyártásnak, ha nem jön közibe valamelyes segítség.

Mindezek alapján a következő határozati javaslat elfogadását kérem:

1. Állapítsuk meg, hogy a mezőgazdasági szeszgyártás gazdasági életünknek egyik fontos tényezője s hogy a mezőgazdasági szeszgyárak fennmaradása elsőrendű közigazdasági érdek.

2. Állapítsuk meg, hogy a mezőgazdasági szeszgyárosok érdeke nem ellentétes azon szőlőtulajdonosok érdekével, akik jobb fajta borokat termelnek, ellenben mindkettőjüket egyformán súlyosan érinti azoknak versenye, akik szőlőbirtokukat direkt-termőkkel ültették be, valamint azok a visszaélések, amelyek „feketeszesz” elnevezés alatt ismeretesek.

3. Ezért követeljük az új szesztörvény és a direkt-termő szőlők ültetésének betiltásáról szóló törvény szigorú végrehajtását.

4. Kivánjuk, hogy mielőbb szerveztessék meg a Garda Financiarra és hogy ennél alkalmaztassanak nemzetiségi különbség nélkül elsősorban azok, akik kifogástalan szolgálatot teljesítettek a régi pénzügyőrségnél és ott gyakorlatot szereztek.

5. Javasoljuk, hogy a törvényhozás szállítsa le az ipariszesz adóját literfokonként 50 leura a fogyasztásra és 15 leura az ecetgyártásra szánt szesznel.

6. Ezen esetben a szeszgyárosok exportra lennének kötelezhetők, amely éppen úgy, mint más államokban, nálunk is

csak dumpinggal valósítható meg olyan módon, hogy az ehhez szükséges összeg a belső fogyasztásra róvatik ki.

7. Az 50 leus adóból 5 lent olyan alapokra kellene fordítani, amelyből az állam a bor- és gyümölcstermelőket támogatná.

A Szakosztály az előadó javaslatát egyhangulag elfogadja.